

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

**Батыс және Азиялық экономикалық мәдениет:
әлеуметтік-философиялық талдау**ЖАРИЯЛАНДЫ
17.11.2021СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/110503/>

Капиталистік жүйенің дамыған елдері арасында күнделікті өмір деңгейлерінде, әлеуметтік мазмұндағы еңбек, бизнесмен-менеджерлерге қарымқатынас, персоналды басқару стилі, мәмілелер тактикасында түбегейлі айырмашылықтар бар. Деректерді талдау үшін айырмашылықтар жеті өлшемде қолданылады: ережелер мен ерекшеліктер құрылымы мен деконструкциясы; басқару тәсілі; қабылдау сыртқы әлем; процестерді синхрондау; басшылықты таңдау; мүмкіндіктер теңдігі. Бұл құбылыстар жеке байлықты тудырады, мемлекеттердің әл-ауқаты әмбебап жүйені құрайды мәдениеттің экономикалық мәдениетке әсерін түсіндіретін құндылықтар таңдау. Бұл құндылықтар жүйесін іс жүзінде жүзеге асыру мыналарға байланысты әмбебап құндылықтардың жеті жұбы: әмбебаптылық-париккуляризм; талдау-синтез; индивидуализм-ұжымдастыру; сыртқы-ішкі басқару; жүйелілік-синхрондылық; жеке жетістіктер – лауазымға тағайындау; теңдік-иерархия. Кез-келген адамның мінез-құлқы жеке тұлға-жанжалға негізделген мәдени факт құндылықтарына негізделеді. Әр жұптағы бір құндылық басқасына артықшылық береді, дегенмен олардың барлығы экономиканы дамыту үшін бірдей қажет.

АҚШ дамыған капитализмнің үлгісі болып саналады. Бұл елдің мәдениеті әмбебаптылық идеясына, ол байлықты қалыптастыру, сонымен бірге бірқатар теріс салдары: нақты ғылымдарды идеализациялау; оларды қолдану мәдениеттегі нәтижелер; жалпы бюрократизация өмір мен мінез құлқына негізделген. Мысалы, корпорацияларды басқаруда американдық компаниялар басым тиімділік туралы постулатты қамтитын басқару ғылымы- басқарудың әмбебап заңдары. Осы негізде АҚШ-та пайда болды, ал содан кейін бүкіл әлем бойынша бизнес және менеджмент мектептері ашылды. Алайда немістер мен жапондар американдық басқару ғылымынан бас тартады: «Басқару заңдарының бірыңғай жүйесін басшылыққа қолдану жерлеу Кеңсесі және жартылай өткізгіштер өндірісі мағынасыз. Мұндай заңдарды ашуға болатындығы және бұлардың бары туралы ешқандай дәлел жоқ. Бұл-мәдениетте қабылданған қағидат- АҚШ мәселесі.

Кодификацияның ұзақ дәстүрі бар ел ғана сенімді белгілі бір «басқару заңдарының» болуы. Басқару заңдары әмбебапты тудырды және АҚШ-тың бюрократизациясын күшейтті. Нәтижесінде кодификациялауға болатын салалар трендте (және маңызды емес осы жағдайға байланысты). Экономика, қаржы, құқық маңызды шығармашылық қабілеттер, адами байланыстар және тауарлардың сапасы.

Экономист-қаржыгер-заңгерлер ағылшын-американдық қоғамда басым топтарға айналды. Бұл жағдайда олар ынтымақтастық жасайды, нұсқауларды орындау техникасы ретінде түсініледі. Және басты ескермейді ынтымақтастықтың мәні — адамның алға жылжу қабілеті мен күтпеген идеялар мен шешімдер. Осыдан басты нәтиже американдық әмбебаптылық-бұл қылмыстың өсуі, әлеуметтік, басқару және саяси өтірік, бүкіл мәдениеттің сал ауруы. АҚШ-та талдау синтезден басым және әдіс басым фактілердің объективтілігіне сенуді қамтитын дилемма. Бірақ бұл сенім-бұл мәдениеттің ерекше қасиеті және адамның бейімділігі. Бұл бейімділік Англия мен АҚШ – қа тән-фактілер қарастырылады, мәтін-мәндерге қарағанда іргелі. Азияда мұндай қасиет жоқ. Кез-келген фактілер контекст аясында қабылданады және түсіндіріледі. Сондықтан «фактілер өтірік айтпайды» және «Контекст өтірік айтпайды» ережелері тең. Мәселе, американдық объективтілікке деген сенімге байланысты. Бұл сенім азиялық сенімге қарсы: кез-келген білім салыстырмалы түрде, өйткені заттарды және белгілі бір адамдарсыз адамдарды бақылау ниет мүмкін емес және жағымсыз. Англо американдық мәдениетте дилемма әдісі байланысты Шарттың Үстемдігі. Шарт сөзбе-сөз және сөз беру дегенді білдіреді, бұл қажетті қасиет.

Шарт эталоны — адам одағы Құдаймен, оның негізінде пуритан оған жанын берді. Басқа мәдениеттерде ізгілік сөздерге байланысты емес. Ол руханият сияқты (жалпы заңдар мен құқықтар емес) түсініледі және байланысты мән-жайлар әртүрлі мағынаға ие болады. Мысалы, жапондар мен француздар үшін адам байланыстары келісімнен гөрі маңызды. Жағдай өзгерген кезде шарт өзара пайда үшін жыртуға (немесе қайта құруға) болады.

Америкалықтар келісімшарттың кез-келген бұзылуын моральдық теріс қылық және заңды қылмыс деп санайды. Шын мәнінде, мұндай түсінік шарттар заңгерлердің мүдделерін білдіреді. Бұл топ АҚШ-тағы ереже (барлық фирмалар жұмысқа жалданады қымбат заңгерлер) және американдық мәдениетке қатты әсер етеді оның ішінде әсіресе-экономикалық.

Талдау мен саралауға ұмтылу интеграцияны тежейді және бюрократияны тудырады. Кеңселер мен бюролар — бұл сорттар көптеген шенеуніктер айналысатын дәстүрлі зауыт сонымен қатар, бір мәселені шешудің әртүрлі нүктелері. Сондықтан бәрі бюрократияның кемшіліктері (М. Вебер және басқалар сипаттаған) — американдық корпорациялардың тұрақты меншігі және үкіметтік агенттіктер. XX ғасырдың соңында ең дамыған ел — ең бюрократиялық болды.

Автор: Баятов Шыңғыс Айдынұлы, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің физика-техникалық факультетінің магистранты.

Жетекші: Жанатаев Данат Жанатайұлы, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің философия кафедрасының доценті, философия ғылымдарының кандидаты.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimgger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.